

## ԿՐԹՆԱԿԱՆ

### ԹՈՒԼՓ ՊՕՂՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ԱՌ ԿՈՐՆՔԱՑԻՍ

(ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Ա. Կորնթոս. — Կորնթոս՝ ուր Սուրբ Պօղոս այցելեց և ուր հաստատեց Եկեղեցին և որուն ուղղած էր այս Թուղթը, նոր հիմնարկութիւն մըն էր այն հին վաճառաշահ քաղաքին տեղւոյն վրայ ուր կը պատմուէին Սիսեփոսի և Բեբեքեփոնի առասպելները: Ան եղած է մայրաքաղաքը Սիրակուսայի և Կորկիրայի (այժմ Գորֆու) հարուստ գաղթափախներուն, համաւաւոր իր վաճառականութեամբ, արուեստով, ճոխութեամբ և իր ծովային ուժով: Բ. դարուն Ն. Ք. երբ Հռովմէացիք սկսան տարածուիլ դէպի արեւելք, Կորնթոս կեդրոնատեղին էր Եգէական դաշնակցութեան՝ որուն կը մասնակցէր նաև Հռովմէն պատգամաւորութիւն մը: Անոր վաճառականական արդիւնաւորութիւնը Հռովմէական բանակին և պատգամաւորներուն նախանձը գրգռեց, այնպէս որ Լուկիոս Մուսենոս Ն. Ք. 146-ին զրաւելէ ետք աւերակ դարձուց զայն և զլիաւոր գանձերն ալ Հռովմ փոխադրեց: Վարդաքը աւերակ մնաց գրեթէ 100 տարի, երբ Յուլիոս Կեսար վերաշինեց զայն և վերածեց Հռովմէական գաղթափախի մը՝ անոր բնակիչները Հռովմէացի վեթեռաններ էին, և լեզուն ալ լատիներէնը. բայց շատ չանցած յոյն բնակիչները պիտի թաղմացան, թէև քաղաքահանապետ միշտ ենթակայ մնացին Հռովմէացիներուն:

Քաղաքը իր բնական առաւելութիւններուն շնորհիւ շուտով վերստացաւ իր անցեալի վաճառականական մեծ գիրքը: Հողը բացի ծովուն եզերքը երկարող շերտէ մը անբարեբեր էր, այս իրողութիւնը միացած անոր նեղ պարանոցի մը վրայ գտնուելու առաւելութեան, պատճառ եւ ղաւ որ նոր բնակիչներն ալ հիններուն պէս իրենց ապրուստը փնտռէին ծովուն վրայ:

Կորնթոս Ասիոյ և Իտալիոյ միջեւ գտնուող ճամբուն վրայ էր, պարանոցէն

իրենց գոյքերը փոխադրելով և նոյնիսկ իրենց նաւերը ցամաք հանելով՝ վաճառականները թէ կը կարճեցնէին իրենց ուղին և թէ ալ կը խուսափէին Մալթայի գլուխին փոթորիկէն: Այսպէս, արտաքին յարաբերութիւններու շնորհիւ նոր գաղթափախը շուտով սկսաւ ցուցադրել հին յոյն քաղաքի մը բոլոր յատկանիշերը: Ամենէն առաջ հաճոյքի քաղաք մըն էր անիկա. աշխարհի ամենէն անբարոյական քաղաքը, Պոսիդոնի պաշտամունքը սեղի տուած էր Կիրքի աստուածուհիին՝ որ նման Սփեսոսի Արտեմիսին արեւելեան պաշտամունք մըն էր ուր կը դիմէին բոլոր աշխարհի հաճոյասէրները: Կորնթացի մը համախը էր՝ հաճոյասէրը և, և բեմերու վրայ կը ներկայացուէր արքեպիսկոպիտի Հռովմէացուց թուղթին հեթանոս մոլութիւններու անեղի ցանկը (Ա. 21-32) գրուած է Կորնթոսէն, և կը ներկայացնէ ժողովուրդին բարոյական անկումը:

Անիկա առեւտրական քաղաք մըն էր, կորնթացիները իւրացուցած էին հաւասարապէս առեւտրականի մը թէ առաւելութիւնները, եւ թէ՛ մոլութիւնները: Մէկ կողմէն գործունեայ, փութալն եւ ձեռներեց էին, միւս կողմէ զբամասէր, հեշտասէր, անձնահաճոյ եւ իւրաւու նկատմամբ՝ անվստահելի:

Ան նաև մտաւորական կեդրոն մըն էր, յոյներ, նոյնիսկ իրենց փառքի օրերուն մէջ, հակամատ էին պառակտումի և սիրահար՝ վիճաբանութեանց, և անմիաբանութիւնն էր որ իրենց կործանման պատճառ եղաւ: Իրենց ազգային անկախութեան կորուստը մղեց զիրենց զբաղելու իմացական հարցերով: Այս դրութիւնը, մասնաւորապէս զարգացած էր Կորնթոսի մէջ, քաղաքը հարուստ է արուեստի ամէն տեսակի գործերով, ճարտասանութեան սրահներով, և իմաստասիրական գպրոցներով: Եւ անտառակոյս այս բոլոր երեւոյթները պիտի ազդէին Կորնթոսի մէջ նոր հաստատուած Եկեղեցիին կենցաղին և բարոյականին վրայ:

Այսպիսի բազմապեղ եւ բազմաբարդ քաղաքի մը մէջ քրիստոնէական առաքելութիւնը գտաւ ոչ միայն հեծայ սինակովը, որ իր կորիզը եղաւ եւ աստուածափախ յոյներու շրջանակ մը, որ իր լաւագոյն ատաղձը կազմեց, այլեւ շփում ունեւցաւ անոնց հետ որոնք գործի բերումով

հոն կուգային և վերագարձին աւետարանը կը տարածէին իրենց քաղաքներուն մէջ։ Ան այսպիսի քաղաքի մը մէջն էր որ Ս. Պօղոս Թեսաղոնիկէէն իր հապճեպով մեկնումէն և Աթէնքի մէջ ունեցած իր պղտիկ յաղողութիւններէն ետքը կարող եղաւ հաստատել, ծաղկեալ և ազգերիկ թէն խռովեալ և յուզումնալից քրիստոնէայ հասարակութիւնի մը։

Բ. Կորնթոսի նկեղեցիին հասցացումը։ — Կորնթոսի Եկեղեցիին հաստատութեան մասին իբրեւ պատմական ծանօթութիւն ունինք Ս. Դուկասի տեղեկութիւնը Գործք Առաքելոցի ԺԸ. Գլուխին մէջ և քանի մը հարեւանցի տեղեկութիւններ Ս. Պօղոսի Թուղթերէն։ Առաքեալին կը հրամայուի հեռանալ Մակեդոնիայէն, իր ծրագրին գործադրութենէն առաջ։ Աթէնքի մէջ, Շիղայի և Տիմոթէոսի ազատուած պահուած պաշտիկ յաղողութեամբ փորձած էր շահիլ նորադարձներ, Արիսպագի մէջ՝ դատաւորին առջև իր հրապարակային շատագոյականով։ Ետքէն Շիղա և Տիմոթէոս հասած և կրկին մեկնած ըլլալով՝ վերջինս դէպի Թեսաղոնիկէ և առաջինը հաւանաբար դէպի Փիլիպպէ (հմմ. Գործք ԺԵ. 15-16, ԺԸ. 5), Ս. Պօղոս յառաջացաւ դէպի Կորնթոս ըստ իր սովորութեան՝ նահանգին մայրաքաղաքը վերածելով կեդրոն՝ իր առաքելական գործունէութեան։

Ան հոն եկաւ տկար և յուսահատը հաւանաբար Մակեդոնեայի և Աթէնքի մէջ իր աշխարհային հետեւանքով, բայց որոշած էր աւետարանը քարոզել կայսրութեան բազմամարդ քաղաքներուն մէջ։ Պօղոս առաքեալ իր յաղողութեան մեծ մասը կը պարտի անձնական բարիկամներ շինելու իր կարողութեան և Կորնթոսի մէջ, ան ծանօթացաւ Ակիլղաս անուն հրեայի մը և անոր կնոջ՝ Պրիսկիլլայի հետ, Ակիլղաս ծագումով Պոնտացի էր, բայց Հռոմ հաստատուած և Հռոմէականացատակ։ Ասոնք իրենց աւետարական գործի բերումով դէպի արեւելք ճամբորդութեան ընթացքին չփութ ունեցած էին քրիստոնէաներու հետ և ընդունած քրիստոնէութիւնը։ Ս. Պօղոս հասարակ օրերը Ակիլղասին հետ Ժամանակը կ'անցնէր վերահագործութեամբ, իսկ շաբաթ օրերն ալ կը քարոզէր

սինադոկին մէջ թէ հրէից և թէ հեթանոսաց։ Բայց երբ Շիղա և Տիմոթէոս վերադարձան Մակեդոնիայէն, Ս. Պօղոս սկսաւ քաջալերուած խօսիլ, ոչ միայն փաստերով այլ նաև անձնական փորձառութիւններով և համոզումով թէ Յիսուսն է իրենց ակնկալած Մեսիան, բայց ունկնդիրները չզոհանալով անոր վկայութիւններէն և բացատրութիւններէն, սկսան նախառել Գրիստոսի անունը, նա իր պատգամը մերժելու ամբողջ պատասխանատուութիւնը անոնց վրայ ձգեց և ապագային հեթանոսներուն երթալու և քարոզելու իր որոշումը յայտնեց։ Այսպէս ան դադարեցաւ սինադոկին մէջ խօսելէ և վալից Տիմոս Յուստոսի մը ասպնջականութիւնը որուն տունը շատ մօտ էր սինադոկին, Յուստոս նոյն անձն է Ա. Կորնթ. Ա. 14-ին մէջ յիշուած Գայիոսին հետ, որ հռոմէացի գաղթականներէն մէկն էր։

Շուտով անոնց միացան նաև Կրիսպոս անուն սինադոկին պաշտօնեայ մը և կամաց կամաց պղտիկ համայնք մը կազմուեցաւ զխաւորաբար հեթանոսներէ։ Ս. Պօղոս հաստատուեցաւ Կորնթոսի մէջ, և հոն կեցաւ տասըութը ամիսներու շրջան մը և այդ միջոցին իր առաքելութեան գործը յառաջացաւ և տարածուեցաւ շրջակայ քաղաքներուն մէջ ալ։ Բայց հրեաները ուրիշ միջոց չունենալով խափանելու առաքեալին գործունէութիւնը, դիմեցին Բզելիսին, բայց ան մերժեց միջամուկ ըլլալ հրեանական խնդիրներուն, և ատով մարեցաւ հրէից վրէժխնդրութիւնը։ Այս դէպքերէն յետոյ աւելի լուրջ հետեւանքներու տեղի չտալու համար ան մեկնեցաւ Կորնթոսէն տակաւին նորակազմ Եկեղեցին չհասցունցած իր բաղձնացած բարոյական բարձրութեան։ Իր մեկնելէն ետքը հաւանաբար երէցներ նշանակեց Կորնթոսի Եկեղեցիին համար (Ա. Կորնթ. 12 ա-20)։

Ս. Պօղոս 52-ի գարնան մեկնեցաւ դէպի Երուսաղէմ նորէն այդ կողմերը վերադառնալու յոյսով։ Իսկ Ակիլղաս և Պրիսկիլլան ալ մեկնեցան դէպի Եփեսոս։ Ս. Պօղոսի Կորնթոսէն մեկնելէն ետքը հոն հասաւ քրիստոնէայ ուրիշ քաղաքի մը, որ մեծապէս օգտակար եղաւ Եկեղեցիին, թէև միւս կողմէ ալ երկպառակութեան նիւթ հայթայթեց։ Ան Ապողոսն էր զոր և Դուկաս կը յիշէ Գործք Առաքելոցի ԺԸ. 24

համարին մէջ: Ան ծնունդով Աղեքսանս գրիպի էր, Յիսուսի մասին տեղեակ էր, բայց ծանօթ էր միայն Յովհաննէս Վերտուսի թեան: Առաջին անգամ նիկիտա եկաւ և յարաբերութիւն մշակեց Ակիւլասի և Պրիսկիլայի հետ որոնք ճոխացուցին Տիրոջ մասին իր ունեցած ծանօթութիւնը և Վերտուս լով՝ Կորնթոս զրկեցին յանձնարարականաւ մակնորով, որ մեծապէս ոգտակար եղաւ թէ անոնց որոնք արդէն կը հաւատային և միւս կողմէ ալ Ս. Գրոց իր ճարտար կրմաւ աւսթեմբը հրեաներու կապացուցանէր թէ Յիսուսն է պատուած ճշմարիտ Մեսիան:

Ապրոզոս չի թուիր հակառակ քարոզած ըլլալ Ս. Պօղոսի աւանդած ճշմարտութեան: Թուղթին մէջ առաքեալին ակնարկած Ապոլոնեան կուսակցութիւնը աւելի կարգիւք է՝ Ապոլոնսը մտիկ ընողներու միւսներէն լուսազոյն ծանօթութիւն մը ունենալու մարմալին, քան Պօղոսի հակառակ քարոզութեան:

Հաւանական է, բայց ոչ որոշ, թէ Ս. Պետրոս ալ այցելած ըլլալ Կորնթոս, այն բաժանումներու մէջ գործ Ս. Պօղոս կը ինչէ կուսակցութիւն մըն ալ կար որ ինքզինքը կեփեան կ'անուանէր, բայց ասիկա կրնար ըլլալ աղգեցութիւնը այն խնդիրներուն ուրոնք արդէն գոյութիւն ունէին Անտիօքի և Գաղատիոյ եկեղեցիներու մէջ (Գործք, ԺԵ. 1, Գաղ. Ա. 7): Այս առեսակ այցելութեան մը միակ ուղղակի ակնարկութիւնը կը գտնուի Կորնթոսի եպիսկոպոս Դիոնիսիոսի Հոսմի Եկեղեցոյն ուղղուած նաւասակի մը մէջ աւր կ'ըսէ թէ Կորնթոսի Եկեղեցին հիմնուած է Պօղոսի և Պետրոսի ջանքերով որոնք երկուքն ալ նոյն բանը սորակցեցին: Բայց ասիկա պարզ արձագանգ մը եղած ըլլալ կը թուի: Ա. Կորնթ. Ա. Կիւսիւն մէջ եղած ակնարկութեան որ շատ ալ վստահելի չէ: Արդարեւ, Կորնթոսի մէջ կըր հրեայ ծագումով կարեւոր անձնաւորութիւն մը, որ պատասխանատու էր հաւկապողսնան կուսակցութեան (Բ. Կորնթ. ԺԱ. 20): Ս. Պօղոսի և Ս. Պետրոսի յարաբերութեան մասին ունեցած ծանօթութիւնը մեզ կ'արգիլէ ընդունելու որ անոնք կուսակցութիւն կազմելու աստիճան իրաւրու հակառակ պիտի քարոզէին:

(Դարուհակիթ)

Ս. Վ. Մ.

## ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՀԵՏ

Ընդէ՛ր կայք առ զորս  
ցեղի դասարկի:

ՄԱՅՑ. Խ. 8

Անդադարձած է՞ք բնաւ ձեր քովն ի վեր ապրող այն բազմաթիւ մարդերուն, որոնց կեանքը թէ իրենց՝ և թէ աշխարհի համար ոչ մէկ նշանակութիւն ունի: Մարդեր որոնք կը թողուն որ անէութեան ծոցը հոսին իրենց մտածումները, սէրերը, ուժերը, վերջապէս այն բոլոր կարելիութիւնները որոնք մարդուն են աւ փոխադարձաբար կրնան մարդկութեան ըլլալ: Մարդեր են ասոնք, ամէն ժամանակի պատկանող, որոնք չեն մտածած երբեք թէ ինչո՞ւ համար կ'ապրին ու թէ ինչ է մաւնաւնդ կեանքի նպատակը: Անոնք կը թողուն որ ասին իրենց օրերը ժամանակի հոսանքին մէջ՝ առանց մտածելու անոնց արժէքին: Անողոր ժամանակը կ'առնէ աւանց առժը, թարմութիւնը, գեղեցկութիւնը, ու որ մըն ալ երբ մահուան շուրջ փոք իր շօշափելի պատանքը անոնց մարմնոյն վրայ, անոնք ոչինչ կ'սկսեն ասիլք այս աշխարհին, վառնդի ոչինչ ուղած էին առնենալ և առնել այս կեանքէն: Այգպիսիւներուն՝ մահուան հրեշտակը գտնէ կեդանքով ըսէ. «Ընդէ՛ր կայք աստ զորս ցեղիկ դատարկէ՛ք: Ու անոնք գուցէ պատասխանեն աւետարանի բառակին անգործաներուն պէս, և Ձի ոչ ոք կալաւ զմեզ ի վարձուք:»

Սակայն ոչ ոք կրնայ չըմտել ինքզինքը, ապաստելով որ ուրիշներ մտածեն իր մասին ա տնօրինեն իր կեանքը: Օրերն ու տարիները որոնք մեզմէ իւրացանդիւրին են, ինչ կը թողուն իբր արժէք, իբր շօշափելի աւ արժանի կտոր, մէկ խօսքով իբր բիւրեղացած ինչ, մեր մտածումներուն, գազացումներուն, և կեանքին: Իսկ եթէ մենք չուսնեցանք արժէքի այդ վըշտ բանքներ և մեր մտածումներն ու զգացումները անապատի հովիւն քշուող աւազի հաւտիկներու պէս հոսեցան անյայտութեան ծոցը, պատճառ այն է որ մենք չհաւատաւցինք մեզի և մեր արժէքներուն: Եւ ժողովեցէք զնշխարեալ կուտարս զի մի՛ լինէ